

Het wordt steeds drukker op de Noordzee.
Foto © Hamaetemen

Ecologie

De stand van de Noordzee: behoorlijk gewond

De Noordzee is schoner geworden, maar er is nog veel te verbeteren, ziet hoogleraar mariene dierecologie (en duiker) Tinka Murk. Maar windmolenparken, die helpen de vissen.

Door **Cor Speksnijder**

Het is druk op de Noordzee. En het wordt steeds drukker. De Noordzee wordt gebruikt voor scheepvaart, visserij, olieboringen, windmolenparken, zandwinning. Tegelijkertijd bestaat de wens om de natuur te beschermen. Kan dat samengaan? Die vraag stond centraal in de oratie die Tinka Murk deze week hield bij haar inauguratie als hoogleraar mariene dierecologie aan de Wageningen Universiteit.

Als fervent duiker is Murk bekend met de staat van de Noordzee onder de waterspiegel. Ze zag dat scheepswrakken op de zeebodem vol zitten met vistuig, haken en achtergelaten visnetten. Maar ook dat ze een veilig onderkomen bieden voor vis.

De afgelopen decennia zijn er onmiskenbaar veranderingen ten goede geweest. 'Toen ik als kind in Katwijk woonde, moest je als je van het strand kwam je schoenen schoonmaken omdat die onder de teer zaten. Dat is nu niet meer zo. De zee is schoner geworden.'

Maatregelen om sommige vispopulaties op peil te houden werpen vruchten af. Dat betekent niet dat alle soorten daarvan profiteren. 'Het gaat nog niet goed met de Noordzee', zegt Murk. 'De Noordzee is behoorlijk gewond.'

Wat ziet een duiker in de Noordzee?

'Het is grotendeels een zandvlakte, een woestijn. Bijna alle schelpdierriffen zijn verdwenen. Vroeger had de zeebodem meer structuur - tot het einde van de 19de eeuw waren er oesterrif-

fen, stenen en kiezels met veel zeeleven. Destijds waren oesters volksvoedsel en zijn de oesterbanken leeggehaald met sleepnetten.

'Dat had grote gevolgen. Oesters filteren water, dat daardoor helder wordt. In helder water kunnen planten groeien op grotere diepte. Mede door eutrofiëring, de komst van een overdaad aan voedingsstoffen, werd het water te troebel en te donker voor planten. Er is een ander ecosysteem gekomen.

'In de Noordzee ontbreekt ook zeegras. In getijdengebieden van de Wadden en de zeearmen van Zeeland waren enorme velden met zeegras. Daartussen leefden zeepaardjes. Tot in de jaren dertig werd in de Waddenzee verdiend aan het oogsten van zeegras, dat werd gebruikt als vulling voor kussens en matrassen. Als gevolg van bodemvisserij, troebel water en ziekten is zeegras verdwenen.'

Welke veranderingen verwacht u voor de visstand?

'Met de opwarming van het klimaat komen nieuwe soorten naar de Noordzee die tot voor kort alleen in zuidelijker wateren voorkwamen. Vissers krijgen steeds meer ansjovis en heek in hun netten. De heek komt steeds meer

naar het noorden, terwijl het langzamerhand te warm wordt voor de kabeljauw. Die zal naar het noorden trekken.

'Veel zal de komende tijd afhangen van de mens. Bij overbevissing van een soort krijgen andere soorten een kans de vrije plek in te nemen. In de Noordzee zijn veel meer kwallen dan vroeger. Vooral zichtbaar is de Amerikaanse ribkwal, een exoot die waarschijnlijk profiteert van het warmere water en van de afname van het aantal vissen dat kwallen eet.

'Met de haring gaat het veel beter. Sinds er maatregelen zijn genomen om de haringstand te beschermen en de regels ook worden gehandhaafd, is de hoeveelheid haring omhoog geschoten. Dat geldt ook voor platvissoorten waarvoor vangstquota zijn vastgesteld. Schol en tong vinden de zanderige omgeving prettig en profiteren van het gebrek aan grotere roofvissen als haaien en roggen. Schol en tong hebben een snelle levenscyclus - als ze worden gevangen komen er redelijk snel nieuwe terug.

'Met soorten waarop volgens beheersmaatregelen wordt gevist gaat het goed. Op een akker voor graan gaat het goed met graan,

CV TINKA MURK

1959 Geboren in Harderwijk

1985 Doctoraal biologie, Leiden

1989 docent ecotoxicologie Wageningen

1997 promotie ecotoxicologie

2002 hoofddocent ecotoxicologie

2008 hoogleraar ecotoxicologie bij leerstoelgroep toxicologie

2013 hoogleraar ecotoxicologie bij leerstoelgroep milieutechnologie

2015 leerstoelhouder bij nieuwe leerstoelgroep ecologie van mariene dieren

2015-nu voorzitter wetenschappelijke adviesraad Stichting De Noordzee

maar zie je geen eiken of herten. Op een akker voor platvis gaat het goed met tong en schol. Maar het is geen duurzame visserij in de zin dat het hele ecosysteem wordt gespaard. Zie het als een vorm van extensieve visteeft.

'De kabeljauw begint zich te herstellen in de noordelijke Noordzee, maar nog niet in het zuidelijk deel. Waarschijnlijk door een combinatie van opwarming, visserijdruk en de afwezigheid van riffen. De kabeljauw is ook een prooi voor zeehonden. Sinds er niet meer op zeehonden mag worden gejaagd, groeit de populatie grijze zeehonden explosief.'

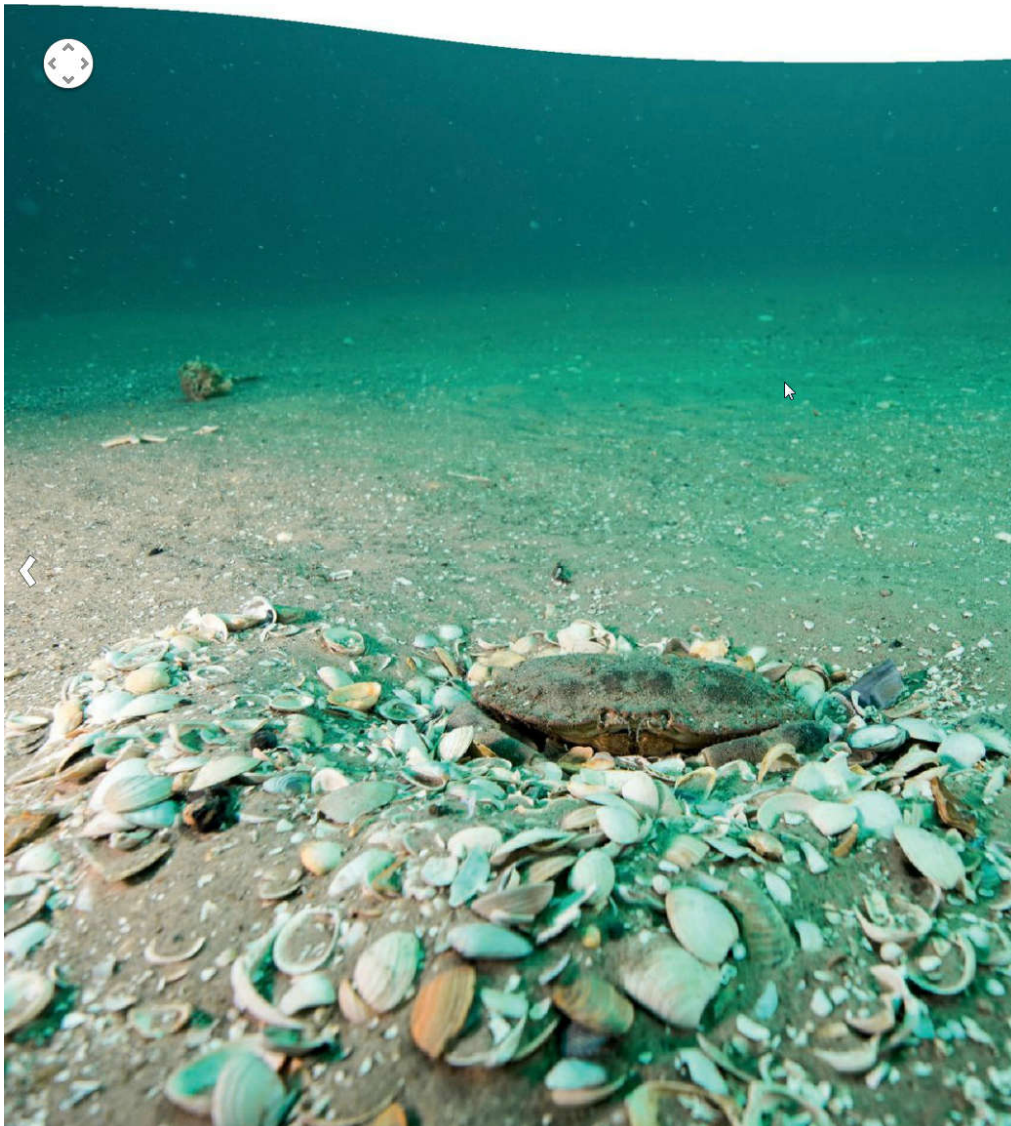
Welke invloed hebben windmolenparken op het zeeleven?

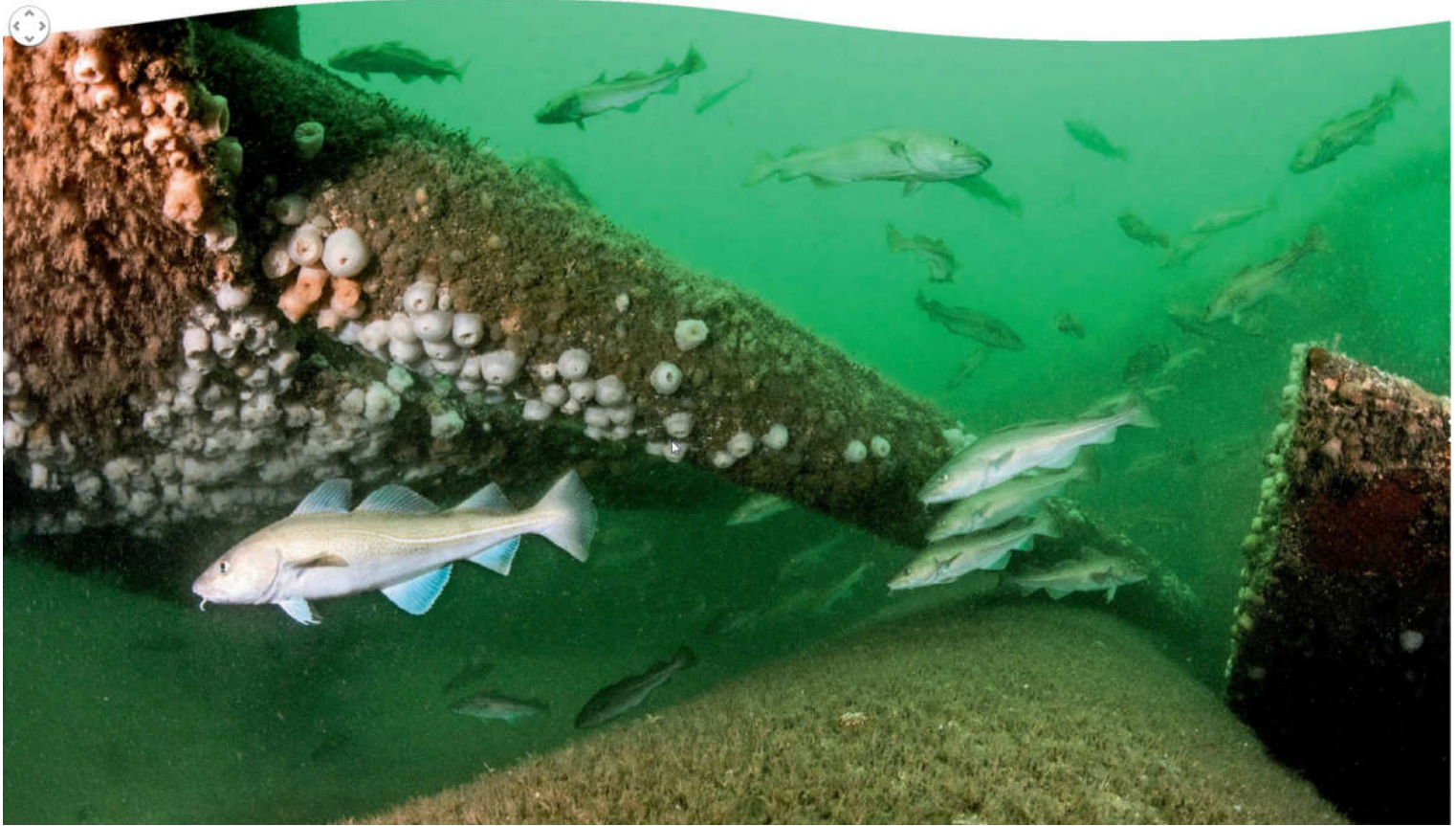
'In windmolenparken is een veel rijker zeeleven dan eromheen. Vissen vinden er beschutting. Ook tussen de stenen die worden gestort voor de stabiliteit van de turbines verschijnt veel leven: krabben, kreeften, zeeanemonen, dodemansduim (een soort zacht koraal, red.) slakjes, allerlei ongewervelde beestjes.

'Een park voor windenergie kan natuurversterkend werken. Op dit moment mag er niet worden gevist. Of dat zo blijft is nog onduidelijk. Het zou helpen als er een definitief visverbod komt en natuurherstel voorrang krijgt.'

De visserij is al zo aan banden gelegd.

'Vissers zeggen dat ze in een groot deel van de Noordzee niet mogen vissen. Dat is niet juist: in delen van de zee is de vangst alleen beperkt - daar mag je in bepaalde periodes niet vissen of bepaald vistuig niet gebruiken. Minder ►

▶ dan 1 procent van de Noordzee is volledig beschermd tegen elke vorm van visserij waarbij de bodem wordt beroerd.

‘Vissers zeggen dat er nog nooit zoveel vis is geweest als nu. Ja, dat klopt als je het hebt over soorten waarop volgens de quota wordt gevestigd. Zoek jij maar eens een vleet (grote soort rog, red.), of een haai, een doornhaai.

‘Ik denk dat het nodig is dat bepaalde gebieden worden afgesloten voor visserij en andere activiteiten. Om ervoor te zorgen dat het ecosysteem in staat is zich aan te passen aan veranderingen en invasieve soorten onder de duim te houden. Om te beginnen zouden we de in Europees verband afgesproken beschermde gebieden volledig kunnen sluiten voor menselijk gebruik. Dat is nu nog niet het geval.’

Hoe schadelijk is het winnen van zand voor versterking van de kust, zoals is gebeurd met de Zandmotor bij Den Haag?

‘Waar je zand wint is het oorspronkelijke ecosysteem weg, maar de combinatie van zandwinning en visserij biedt misschien ook een mooie kans. Er is onderzoek gedaan naar de effecten van zandwinning en daaruit blijkt dat je veel meer aanwas van biomassa krijgt als je in de bodem een soort duinen maakt in de stroomrichting. Op die plekken verschijnen vrij snel platvissen, schelpdieren en andere eetbare soorten. Nadat je zand hebt gewonnen, kun je zo'n gebied een aantal jaren beschouwen als een akker voor vis. Totdat er weer genoeg zand ligt om te winnen. Je moet er dan natuurlijk wel voor zorgen dat de visstand op peil blijft.’

“**Ik erger me mateloos aan de dramatische verhalen over het gevaar van microplastics. Er is geen enkel bewijs dat die in zee bij een realistische concentratie ook maar één beest schade hebben berokkend**

Wat zijn de grootste bedreigingen voor de Noordzee?

‘De grootste bedreiging is een overheidsbeleid waarbij geen grenzen worden gesteld. Waarbij bepaalde gebieden niet volledig worden beschermd, zodat het bodemleven zich niet goed herstelt en waarbij grote vissen niet kunnen terugkomen. De druk van de visserijsector om water bij de wijn te doen is sterk. Ik zie vissers niet als de kwade pier; zij doen waar ze van oudsher goed in zijn. Aan de andere kant: er moet iets veranderen. We moeten zaken slimmer aanpakken, want het gaat niet goed.’

Houden milieuorganisaties als Greenpeace voldoende rekening met de belangen van de visserij?

‘Milieuorganisaties verschillen in stijl van actievoeren. Ze spelen een noodzakelijke rol – als zij niet duidelijk maken wat zich in de Noordzee afspeelt, dan weet niemand daar iets van. Als Greenpeace stenen in zee gooit om visvangst te belemmeren in een gebied waar niet gevestigd mag worden, maak je vissers boos. Maar je zorgt er ook voor dat het publiek wakker wordt en beseft dat de regels moeten worden gehandhaafd.’

‘Dé visser en dé natuurbeschermer bestaan niet. De ene visser is meer geïnteresseerd in mogelijkheden om duurzaamheid te bevorderen dan de andere. De ene natuurbeschermer is meer bereid naar vissers te luisteren dan de andere.

‘Ik vind dat organisaties als Greenpeace te rigoureuus vasthouden aan het laten weghalen van afgedankte boorplatforms in zee. Het lijkt erop of sommige organisaties vooral willen dat ze weggaan omdat laten staan voordelig is voor oliemaatschappijen. Ik vind dat platform – geheel of gedeeltelijk – moeten blijven, tenzij het voor de veiligheid noodzakelijk is om ze weg te halen. Platformen kunnen dienen als rustplaats voor vogels, vleermuizen, zeehonden. En aan een onderneming die miljoenen bespaart kun je een bijdrage vragen voor natuurversterkende maatregelen.’

‘Ik wil dat het klopt wat er wordt gezegd in het debat over bescherming van de Noordzee. Ik erger me mateloos aan de dramatische verhalen over het gevaar van microplastics. Er wordt van alles geroepen, maar er is geen enkel bewijs dat microplastics in zee bij een realistische concentratie ook maar

één beest schade hebben berokkend. Groter plastic is zeker een probleem, maar beesten die enkele piepkleine deeltjes binnenkrijgen, poepen ze gewoon weer uit. Het verhaal dat weekmakers schadelijk zijn is ook onzin. In zee drijft oud plastic – weekmakers breken snel af en zijn toch al niet zo giftig.

‘We hebben enkele jaren gele- den duizend vissen gevangen in de Noordzee en onderzocht. Daaruit bleek dat ze nauwelijks microplas-

tics bevatten. De wetenschappers die zo hard roepen dat er zoveel microplastics in het milieu zitten verwijzen nooit dat naar onder- zoek. Bij effectstudies worden extreem hoge concentraties micro- plastics gebruikt en dan vaak van een gevaarlijker soort dan in het milieu wordt aangetroffen. De uit- komsten vertalen ze nooit naar realistische concentraties.

‘Dat neemt niet weg dat plastic en microplastics niet in zee horen.

Ik vind dat alle energie moet wor- den gestoken in het voorkomen van de plasticvervuiling.’

Zal de Noordzee ooit weer de oude Noordzee worden?

‘De Noordzee heeft altijd verande- ringen ondergaan en dat zal zo blijven. Zevenduizend jaar gele- den liepen er jagers en verzame- laars rond op de Doggersbank. De Noordzee was droog. Wij moeten ons altijd aanpassen, net als de

ecologie. Schelpdierbanken en zeegrasvelden kunnen ons helpen bij de bescherming tegen een ho- gere waterspiegel en heftige stor- men. Verandering kunnen we niet tegenhouden. We kunnen er wel voor zorgen dat het ecologisch sys- teem zich kan aanpassen. De Noordzee is behoorlijk gewond en het is alsof we tegen de gewonde zeggen: je moet de marathon lo- pen. Er moet iets gedaan worden om haar beter te maken.’ ●

OMVANG VISSTAND NAUWELIJKS VERANDERD

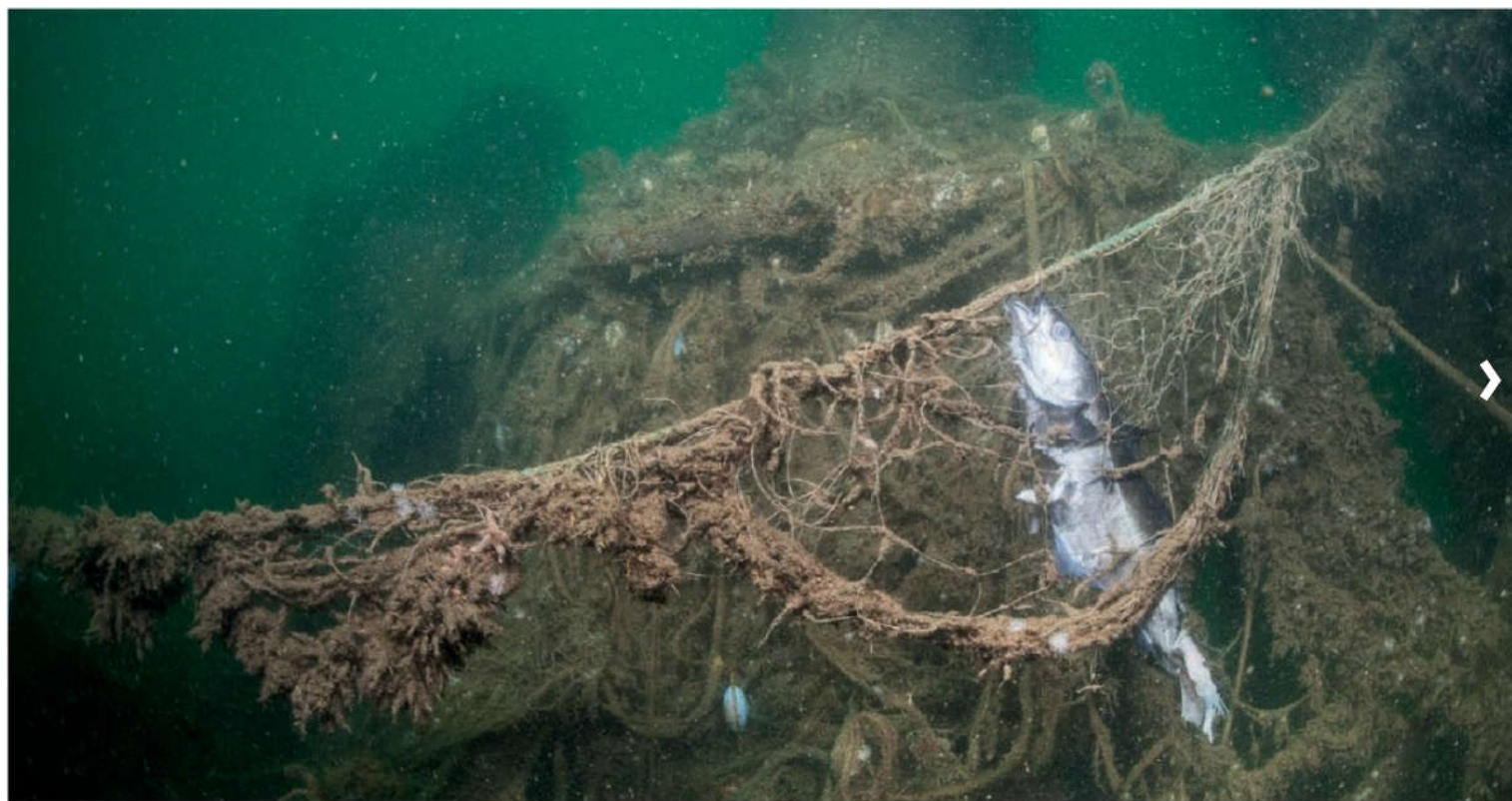
Met commerciële vissoorten als haring ging het goed, slecht ging het vooral met de dieren in of op de zeebodem.

De omvang van de visstand in de Noordzee is de afgelopen 25 jaar nauwelijks veranderd, meldt het Wereldnatuurfonds deze week in een rapport. Sommige soorten gingen vooruit, andere achteruit. Het ging goed met commerciële vissoorten als haring, schol en tong. Ook de grauwe poon, hondshaai en gevlekte rog namen in aantal toe. Teruggang was er onder meer bij de horsmakreel en de schelvis. Herstel van verdwenen langlevende roofvissen (haaien, tonijn) bleef uit. Opmerkelijk is de recente toename van het

aantal bruinvissen – ze zijn waarschijnlijk afkomstig uit noordelijker gebieden waar ze minder voedsel vonden.

Slecht ging het vooral met de dieren die in of op de zeebodem leven. Tussen 1990 en 2015 zijn de populaties van 140 soorten bodem- dieren als kreeftachtigen, zee-egels en schelpdieren meer dan 30 procent afgeno- men. Een van de belangrijkste oorzaken is de boomkorsvisserij, waarbij sleepnetten met kettingen over de zeebodem worden getrok- ken. Deze methode wordt nauwelijks nog ge- bruikt. Er is een minder schadelijke techniek voor in de plaats gekomen: bodemvissen worden met elektrische prikkels opgeschrikt, zodat de bodem wordt ontzien.

In de Westerschelde zijn de populaties van bodemdieren toegenomen, een gevolg van verbeterde waterkwaliteit. Ook in de Wad- denzee heeft de bodemfauna zich hersteld. Dat heeft te maken met het beëindigen van de mechanische kokkelvisserij in 2005. Om de fauna in de Noordzee te verbeteren stelt het Wereldnatuurfonds voor ten minste 30 procent van de zee te vrijwaren van visse- rij waarbij het bodemleven wordt verstoord en andere schadelijke activiteiten. Internatio- nale richtlijnen en verdragen verplichten de Nederlandse overheid minstens 10 procent van de Noordzee te beschermen. ‘Van daad- werkelijke bescherming is nu nog amper sprake’, aldus de natuurorganisatie.

Noordzeebodem.

Foto Cor Kuyvenhoven/Duikdenoordzeeschoon